

Σύρος:

Η καρδιά της ελληνικής ξυλοναυπηγικής χτυπά ακόμη

Παρά τις δυσκολίες, η σπουδαία ξυλοναυπηγική παράδοση της Ερμούπολης επιβιώνει με τον τρόπο της

Από την Εφημερίδα Καθημερινή

[Δημήτρης Καραϊσκος](#)

Φωτογραφίες: Έβελυν Φωσκόλου

13.02.2025 • 08:00

Φτάνοντας στην Ερμούπολη για να ιχνηλατήσουμε τι έχει απομείνει ζωντανό από τη σπουδαία ξυλοναυπηγική κληρονομιά της, γνωρίζουμε ήδη το ευρύτερο πλαίσιο. Εδώ και περίπου τρεις δεκαετίες, η παραδοσιακή ναυπηγική παίζει με τον ίδιο της τον εαυτό ένα στοίχημα ζωής και θανάτου, διανύοντας μια καμπή που θα ορίσει είτε την τελική της πτώση είτε μια αναπάντεχη μικρή αναγέννηση. Σε έναν κόσμο όπου το πλαστικό επικρατεί έναντι του ξύλου, σε μια χώρα που σπάει τα σκαριά της αντί να τα προστατεύει και σε έναν επαγγελματικό χώρο που παραμένει εσωστρεφής, **τα πανέμορφα ξύλινα σκαριά μας, βγαλμένα μέσα από τους αιώνες και τα κύματα του Αιγαίου, τείνουν να εκλείψουν.**

Και όμως, η συριανή παραδοσιακή ναυπηγική, κομμάτι της δόξας της παλιάς Ερμούπολης, του μεγαλύτερου κάποτε ναυπηγικού κέντρου της Μεσογείου, εμφανίζεται ακόμη εδώ και εκεί, συνεχίζοντας να αποτελεί νευραλγικό στοιχείο της ψυχής και της ταυτότητας του τόπου. Τη συναντά κανείς στα παλιά χνάρια των ναυπηγικών γραμμών, στις καλά οργανωμένες εργαλειοθήκες, στις αφηγήσεις των παλιών. Εκδηλώνεται ακόμα πάνω στα λίγα σκάφη που επιμένουν να χτίζονται και σε αυτά τα παλιά, αρκετά στον αριθμό, που, προσεγμένα από παλιούς και νέους καπετάνιους και συντηρημένα από τα καρνάγια, συνεχίζουν να λύνουν, να δένουν και να πλέουν στα νερά του Αιγαίου.

Με το που πατάμε το πόδι μας στο νησί, πάνω στην πολύβουη προκουμαία, το μάτι μας πέφτει στη μινιατούρα ενός βαρκαλά, τυπικού εμπορικού σκαριού του Αιγαίου, που πια έχει εξαφανιστεί. Το υπό κλίμακα σκαρί βρίσκεται, προσωρινά δανεισμένο από τον ναυπηγό του, μέσα στον Σταθμό Επιβατών του λιμανιού, και το αρκετά μεγάλο του μέγεθος το καθιστά κάτι παραπάνω από τη δουλειά ενός μοντελιστή. Ο δημιουργός αυτού του μικρού αριστουργήματος, ο Μανώλης Ζώρζος, έχει καταφέρει να το κάνει να

μοιάζει περισσότερο με αληθινό σκάφος παρά με μοντέλο. Αυτός άλλωστε ήταν ο σκοπός του: **βάλθηκε τα τελευταία χρόνια να δείξει στο κοινό πώς ήταν τα παλιά μας σκάφη, με τι κομψοτεχνήματα ναυτικής τέχνης πλέαμε κάποτε στις θάλασσές μας.** Σκέφτηκε πως, αν υπερβεί τις συνήθεις κλίμακες της μικροναυπηγικής, αν πλησιάσει λίγο περισσότερο προς τα αληθινά μεγέθη των σκαφών, ο κόσμος θα μπορέσει να τα κατανοήσει περισσότερο, να ανακαλύψει καλύτερα την περίπλοκη δομή τους, να θαυμάσει πιο χορταστικά τις σοφές τους γραμμές.

Το πανέμορφο τρεχαντήρι «Φλώρα», ναυπηγημένο το 1983 από τον Ζανή Βλάμη. Τα τελευταία χρόνια, δεμένο στη μαρίνα του Φοίνικα, αποτελεί καλοκαιρινή κατοικία της Φλώρας και του Αντώνη Μενδρινού.

Ο Ιωάννης Ζώρζος, ο λεγόμενος «Φουσκής», υπήρξε ένας από τους πιο σπουδαίους ναυπηγούς των Κυκλάδων. «Έβγαλε περίπου 900 σκαριά!» μας λέει με περηφάνια ο γιος του Μανώλης, λες και περιγράφει τα κατορθώματα ενός ήρωα.

Η κληρονομιά του «Φουσκής»

Στο εργαστήρι του, δύο βήματα από το αλιευτικό καταφύγιο του Νεωρίου, ο καπτά Μανώλης, συνταξιούχος καπετάνιος του Εμπορικού Ναυτικού, έχει πίσω του όχι μόνο δεκαετίες εμπειρίας στις θάλασσες του κόσμου και της Ελλάδας, αλλά και μια βαριά οικογενειακή κληρονομιά: ο πατέρας του, ο Ιωάννης Ζώρζος, ο λεγόμενος «Φουσκής», υπήρξε ένας από τους πιο σπουδαίους ναυπηγούς των Κυκλάδων. «Έβγαλε περίπου 900 σκαριά!» μας λέει με περηφάνια ο γιος του, λες και περιγράφει τα κατορθώματα

ενός ήρωα. Μια περιήγηση στα γύρω νησιά αρκεί για να συναντήσει κανείς τον θρυλικό «Φουσκή», στις όμορφες βάρκες που είχε σκαρώσει και διακοσμήσει με το χαρακτηριστικό ανάγλυφο αστεράκι του, το σήμα κατατεθέν του.

Ο Μανώλης Ζώρζος

Ανάμεσα στα χνάρια του θρυλικού ναυπηγού πατέρα του, του λεγόμενου «Φουσκή», ο Νίκος Ζώρζος συνεχίζει να επισκευάζει, να συντηρεί και να φροντίζει ξύλινα σκαριά.

Μέχρι πρόσφατα, ο Μανώλης Ζώρζος διατηρούσε στο εργαστήρι του όλα τα μοντέλα που έχει φτιάξει τα τελευταία χρόνια: τον βαρκαλά, τη λάντζα, το τρεχαντήρι, μια υδραίικη βάρκα με λατίни, ένα τσερνίκι, ακόμα και ένα караβόσκαρο – κιβωτούς μιας γνώσης που πάει να χαθεί. Εδώ και λίγο καιρό, τα έχει μεταφέρει σε έναν παρακείμενο ιδιωτικό χώρο, σε μια προσπάθεια να στήσει μια έκθεση που θα μπορεί να επισκέπτεται το κοινό. Λαχτάρα και στόχος του δημιουργού τους είναι να μάθει ο κόσμος γι' αυτή την τέχνη.

Δεν ξεχνάμε όμως και το «μαγαζί», όπως αποκαλούν τον χώρο του ναυπηγείου αυτός και ο μικρότερος αδερφός του, Νίκος, υπεύθυνος για τις συντηρήσεις και τις επισκευές. Εργάζεται στο Νεώριο ως το μεσημέρι και συμπληρώνει την ημέρα του εκεί, όπου είναι λες και ο «Φουσκής» ζει ακόμη. Τα γράμματά του φαίνονται πάνω στα χνάρια που κρέμονται πάνω στους ψηλούς τοίχους με τις λέξεις ανορθόγραφα γραμμένες, σημάδι της εποχής που για τους μικρούς επίδοξους μάστορες το ναυπηγείο έπαιρνε από νωρίς τη θέση του σχολείου. «Όσο αντέχω, το μαγαζί θα είναι ανοιχτό», λέει χαμογελώντας ο Νίκος Ζώρζος.

Οι τεχνίτες του Πισκοπείου

Ο Θανάσης Βλάμης και ένα υδραϊκό σκαρί του.

Στα 15 του, έγινε μάστορας και ο **Θανάσης Βλάμης**, ένας ακόμα απόγονος σπουδαίου ντόπιου ναυπηγού. Τα τελευταία δεκαεπτά χρόνια, πολεμάει μόνος του να κρατήσει την οικογενειακή επιχείρηση ζωντανή. Τον συναντάμε στο ναυπηγείο του, πάνω στις στροφές του Πισκοπείου, σε ένα ύψωμα πάνω από την πόλη. Σε παλιές φωτογραφίες που στέκονται στον τοίχο, ο πατέρας του Μιχάλης και ο θεός του Ζανής –ιδρυτές της επιχείρησης το 1970– στέκονται πάνω σε ένα καΐκι που έχουν φτιάξει και, μέσα στα νοσταλγικά χρώματα του παλιού φιλμ, θυμίζουν κινηματογραφικούς ήρωες.

Το αγαπημένο του κυνηγόςκυλο του Θανάση Βλάμη.

Όλοι θα συμφωνήσουν για την εξαιρετική δουλειά του «Τσίμπα» πάνω στο ξύλο, το κορυφαίο του φινίρισμα και την εμμονή με τη λεπτομέρεια και την ομορφιά: «λεπτοδούλης» είναι ο χαρακτηρισμός που του αποδίδουν όσοι ξέρουν το έργο του.

Ο Θανάσης έχασε τον πατέρα του από ανακοπή το 2005 – «έφυγε από το στρες της δουλειάς στα 58 του», λέει. «Πήγαινε στην τράπεζα ξυπόλυτος! Ήταν άνθρωπος αυθεντικός, αλλά ήταν και σκληρός. Μαθήτευσα δίπλα του από μικρό παιδί, αλλά σπάνια υπήρχε επιβράβευση. Και όμως, την ημέρα πριν πεθάνει, είπε στη μάνα μου: “Να πεις του μικρού ότι τώρα πια έχει μάθει την τέχνη”», θυμάται ο 48χρονος ναυπηγός. «Και έτσι έφτασα να σκαρώνω μέχρι και δεκαπέντε μέτρα σκάφος – ένα τρεχαντήρι για τη Νάξο. Δεν θέλω να κάνω κάτι άλλο στη ζωή μου. Αυτό είναι που αγαπώ, και θα μείνω εδώ στο μαγαζί, ως το τέλος». **Τα ξύλινα σκαριά του, φιλοτεχνημένα με το χαρακτηριστικό «V» στην πλώρη, έμβλημα του ναυπηγείου, κοσμούν ακόμα τα λιμάνια των Κυκλάδων, εκπροσωπώντας εκεί επάξια τη Σύρο, και μοιάζουν, παρά τα χρόνια τους, ολοζώντανα.**

Μια πρόσφατα συντηρημένη ανεμότρατα πέφτει στο νερό.

Στην ίδια περιοχή, στο Πισκοπειό, γίνεται ένα νέο ναυπηγικό ξεκίνημα. Το εργαστήριο της Ιωάννας Μουτουσίδη και του Γιάννη Μπορμπαντωνάκη εδώ και ενάμιση χρόνο φέρνει στην παράδοση της Σύρου έναν αέρα από τον Ατλαντικό. «Μαθητεύσαμε στη χώρα των Βάσκων, δίπλα σε έναν ναυπηγό από το Μείν», μας λέει ο 39χρονος Αθηναίος, που, μαζί με τη σύντροφό του Ιωάννα, είναι από τους πολλούς που αγάπησαν τη Σύρο και αποφάσισαν να την κάνουν πατρίδα τους. Η Ιωάννα

Μουτουσίδη είναι, μάλιστα, μία από τις δύο γυναίκες-ναυπηγούς του νησιού. Η έτερη, η Γεωργία Καραμολέγκου, δουλεύει δίπλα στον πατέρα της Νίκο, που λειτουργεί το ξυλοναυπηγείο του έξω από την Ερμούπολη, στον Δανακό, από το 1976.

Τα ξύλινα σκαριά των Βλάμηδων, φιλοτεχνημένα με το χαρακτηριστικό «V» στην πλώρη, έμβλημα του ναυπηγείου, κοσμούν ακόμα τα λιμάνια των Κυκλάδων, εκπροσωπώντας εκεί επάξια τη Σύρο, και μοιάζουν, παρά τα χρόνια τους, ολοζώντανα.

Τα εργαλεία του μάστορα και τα παλιά χνάρια, στο ναυπηγείο του Βλάμη.

Τον Μπορμπαντωνάκη γοήτευσε η ξυλοναυπηγική στον ταρσανά του Μαυρίκου το 2017, κατά το σκάρωμα του «Τσίπουρου», ενός ξύλινου ιστιοπλοϊκού χαρακτηριστικού της τέχνης του ναυπηγού Νίκου Δαρουκάκη, που έχει έδρα του την Αίγινα. «Ο άνθρωπος αυτός, οι εμπειρίες του στη θάλασσα και η ναυπηγική του ικανότητα με ενέπνευσαν να προχωρήσω», θα μας πει ο νέος ναυπηγός. Στέκεται με δέος απέναντι στην «καραβομαραγκομάνα» Σύρο, όπως την αποκαλεί, αλλά έχει το βλέμμα του και στο μέλλον, όντας ανοιχτός στη ναυπηγική σοφία από όποια θάλασσα του κόσμου και αν προέρχεται. **«Έχω φτιάξει μια μικρή βιβλιοθήκη με ξένη βιβλιογραφία ελλείπει ελληνικής, καθότι, πέραν του έργου του Κώστα Δαμιανίδη, στην Ελλάδα η μεγάλη αυτή τέχνη δεν έχει καταγραφεί, παρά ζει από γενιά σε γενιά στόμα με στόμα».**

Επισκευές και συντηρήσεις

Ένας από αυτούς στους οποίους μεταλαμπαδεύτηκε η πολύτιμη γνώση είναι και ο Μάκης Μαυρίκος, που ηγείται του ιστορικού Ταρσανά της πόλης. Με βάση τις εγκαταστάσεις μιας οικογενειακής επιχείρησης που λειτουργεί στον ίδιο χώρο από το 1860, είναι στη δουλειά τα τελευταία 45 χρόνια. Εκεί, τέσσερις γενιές ναυπηγών έχουν σκαρώσει πάνω από 5.000 σκάφη μήκους άνω των 20 μ. **Και ενώ κάποτε ήταν αποκλειστικά κατασκευαστική μονάδα, σήμερα επιζητεί από τις επισκευές, τις συντηρήσεις και τη φύλαξη των σκαφών.**

Στον ιστορικό Ταρσανά της οικογένειας Μαυρίκου, το παλιότερο ναυπηγείο της χώρας, που λειτουργεί στον ίδιο χώρο από το 1860.

Όταν τον επισκεπτόμαστε, μια σιδερένια ναξιώτικη ανεμότρατα βρίσκεται σε διαδικασία καθέλκυσης. Η συντήρησή της έχει τελειώσει και τώρα πέφτει στο νερό για να συνεχίσει τους πλόες της. Την επόμενη μέρα, στο ίδιο σημείο, έχει σειρά μια «παντόφλα», ένα μικρό επιβατηγό-οχηματαγωγό που συνδέει την Πάρο με την Αντίπαρο. Μυρίζει λάδι, βενζίνη, χρώμα – κάποτε ο αέρας είχε άρωμα σαμιώτικου πεύκου και ο χώρος αντηχούσε από τις σφυριές. **Στην επιβλητική, απλόχωρη αλάνα των εγκαταστάσεων, σε συνεργασία με τοπικούς φορείς, συχνά γίνονται εκδηλώσεις.** Μπορεί ο Ταρσανάς να είναι πια καρνάγιο, αλλά ακόμη αποτελεί όχι μόνο μια νευραλγική μονάδα συντήρησης για τα μεγάλα επαγγελματικά και τουριστικά σκάφη του Αιγαίου, αλλά και αναπόσπαστο, ενεργό κομμάτι της πόλης, συνυφασμένο με τη ζωή και την ταυτότητά της.

Στο εργαστήριο του Σπύρου Ξαγοράρη, του λεγόμενου «Τσίμπα». Ο ίδιος δίνει μεγάλο βάρος στο φινίρισμα αλλά και στα παραδοσιακά εργαλεία της τέχνης του, τα οποία συλλέγει, οργανώνει και φυλά στον χώρο του με φροντίδα.

Μπορεί ο Ταρσανάς να είναι πια καρνάγιο, αλλά ακόμη αποτελεί όχι μόνο μια νευραλγική μονάδα συντήρησης για τα μεγάλα επαγγελματικά και τουριστικά σκάφη του Αιγαίου, αλλά και αναπόσπαστο, ενεργό κομμάτι της πόλης, συνυφασμένο με τη ζωή της.

Σε επισκευές και συντηρήσεις ειδικεύεται από τη δεκαετία του 1980 και άλλος ένας σημαντικός άνθρωπος της συριανής ξυλωναυπηγικής, ο **Σπύρος Ξαγοράρης**, γνωστός με το παρατσούκλι «Τσίμπας». Το εργαστήριό του βρίσκεται κρυμμένο δίπλα στην κίνηση της οδού Ηρώων Πολυτεχνείου, σε μια εσωτερική αλάνα, όπου μαγικά οι θόρυβοι της πόλης σβήνουν. Στο εσωτερικό του, θαυμάζει κανείς την αφεγάδιαστη οργάνωση των εργαλείων, που ο μάστορας τιμά και σέβεται λες και είναι πολύτιμα. Μας τα παρουσιάζει ένα ένα και μιλά με πάθος γι' αυτά, τονίζοντας πόσο σημαντικά είναι για τη δουλειά. Δεν θέλει να μιλά για τον εαυτό του, αλλά όλοι θα συμφωνήσουν για την εξαιρετική δουλειά του πάνω στο ξύλο, το κορυφαίο του φινίρισμα και την εμμονή με τη λεπτομέρεια και την ομορφιά: «λεπτοδούλης» είναι ο χαρακτηρισμός που του αποδίδουν όσοι ξέρουν το έργο του.

Ο Μανώλης Ζώρζος φωτογραφίζεται μαζί με ένα από τα περίτεχνα δημιουργήματά του, μια λάντζα. Στο χέρι κρατά το πηδάλιο της πρώτης βάρκας που σκάρωσε μόλις έφηβος.

Τη σημασία στη λεπτομέρεια ξαναθαυμάζουμε και στο εργαστήρι του Μανώλη Ζώρζου, δύο βήματα από εκείνο του Ξαγοράρη, όπου πηγαίνουμε για ένα τελευταίο «αντίο» πριν φύγουμε από το νησί. Τα μοντέλα του, πέρα από κάψουλες γνώσης που στοχεύουν να διαδώσουν ένα σημαντικό μήνυμα στο μέλλον, μοιάζουν με τα πιο εντυπωσιακά γλυπτά, με αληθινά έργα τέχνης. Πώς άραγε προέκυψε μέσα στους αιώνες τόση ομορφιά δεμένη τόσο σφιχτά με την πρακτικότητα, τη μαστοριά και τη ναυτική σοφία; Αυτό το πάντρεμα, που κάνει τα σκαριά μας τόσο μοναδικά και έρχεται από πολλές γενιές πίσω, εν έτει 2024, στη ναυπηγική Σύρο, ακόμη επιβιώνει.

Ένα παλιό μονόχναρο.

Ανάμεσα στα περίτεχνα σκαριά-μοντέλα του, ο καπτά Μανώλης στέκεται και μας λέει: «Ξέρετε, αυτά τα σκάφη δεν τα έφτιαξα για να είναι όμορφα. Ήταν ήδη πανέμορφα

στην αυθεντική τους μορφή, αυτή που προέκυψε μέσα από αιώνες έρευνας και δουλειάς.

*Εκτός όμως από όμορφα, είναι και αθάνατα
Εμείς θα φύγουμε, αλλά αυτά θα μείνουν».*

Λεπτομέρεια από την πλώρη ενός μοντέλου καραβόσκαραου, από τη συλλογή του.

Σημείωση:-

Σε περίπτωση που χρειάζεστε περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη Ξυλοναυπηγηκή στη Σύρο, έχουμε αρχειοθετημένα δυο σχετικά κείμενα στην Ιστοσελίδα μας Synd.gr.

Όταν συνδεθείτε:-

Στην Επιλογή «Πολιτισμός»: →Επιλέξτε Συριανά απανθίσματα → Επιλέξτε Το Καρνάγιο Σύρου ή →Στον Ταρσανά της Ερμούπολης.